

Στην ομάδα συμμετείχαν οι παρακάτω μαθητές της Β' Γυμνασίου του 1^{ου} Γυμνασίου Μεσσήνης

- ❖ Αποστολοπούλου Παναγιώτα*
- ❖ Βασιλοπανάγου Χρυσούλα*
- ❖ Γκουζούνης Αγησίλαος*
- ❖ Δουρούμης Γιώργος*
- ❖ Ηλιοπούλου Κατερίνα*
- ❖ Καρτερολιώτη Μαρία*
- ❖ Κατσίποδα Χριστίνα*
- ❖ Κορδονούρη Κλημεντία*
- ❖ Λουκάκος Κώστας*
- ❖ Μουκιουρούφη Αλεξάνδρα*
- ❖ Νοζάτζε Ελευθερία*
- ❖ Παναγιωταράς Βασίλης*
- ❖ Πετροπούλου Μαρίνα*
- ❖ Πλατάρου Ευγενία*
- ❖ Πλιού Σοφία*
- ❖ Ρίκα Βαρβάρα*
- ❖ Τσακανίκου Αγγελική*
- ❖ Τσέλιου Βασιλική*
- ❖ Ψυχογιού Μαρία*

ΟΙ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΡΙΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΕΣ

*Καγκάδη Ευανθία
Κώτση Ευγενία*

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Το έντυπο που κρατάτε στα χέρια σας, είναι για την πολιτιστική ομάδα του σχολείου μας πολύ σημαντικό. Είναι η ιστορία του φετινού ταξιδιού των μικρών μας εξερευνητών, οι οποίοι στις αρχές της φετινής σχολικής χρονιάς, μαζί με τους καθηγητές τους, αποφάσισαν να κάνουν ένα ταξίδι στην απέραντη θάλασσα της μουσικής παράδοσης του τόπου τους.

Ακριβώς όπως οι μεγάλοι θαλασσοπόροι της ιστορίας, έβαλαν μπροστά τους χαρτιά, χάρτες, προγράμματα και με οδηγό το όραμα τους εμφανίστηκαν στις αρμόδιες αρχές και ζήτησαν τη συμβολή τους για να πραγματοποιήσουν το όνειρο τους. Ευτυχώς οι αρμόδιοι, επειδή αγαπούν πολύ τα ανήσυχά παιδιά στάθηκαν γενναϊόδωροι μαζί τους και δεσμεύτηκαν να τους βοηθήσουν να πραγματοποιήσουν το ταξίδι τους.

Έτσι, οι μικροί εξερευνητές αρμάτωσαν το πλοίο τους και ξεκίνησαν να ταξιδέψουν στην άγνωστη θάλασσα με τη δέσμευση να επιστρέφουν φέρνοντας πίσω πολύτιμα δώρα. Με τη βοήθεια των Ανέμων της Μουσικής ανοίξανε διάπλατα τα πανιά τους και σαλπάρανε!

Όμως σε τούτο το ταξίδι δεν βρήκανε τα νησιά των μπαχαρικών με τα παράξενα φυτά και ζώα και τις άγνωστες φυλές ανθρώπων. Άλλα πράγματα βρήκανε! Χμ... Είδανε τους παππούδες τους να φοράνε κάτι περίεργα ρούχα που τα έλεγαν φουστανέλες, είδανε τις γιαγιάδες τους νέες να τραγουδάνε συγκινημένες τη μέρα του γάμου τους και να φοράνε πολύχρωμα νυφικά, που καθόλου δεν μοιάζουνε με τα σημερινά, και είδανε και βοσκούς στα βουνά να βράζουνε ξύλα για να φτιάξουνε μουσικά όργανα. Πέρασανε και από μερικά παράξενα μέρη. Ας πούμε... να, ένα μέρος το οποίο είχε πολλά και παλιά μουσικά όργανα σε διάφορα σχήματα και μεγέθη. Τέλος πάντων, τι να σας λέμε τώρα γι' αυτά!

Μετά απ' το ταξίδι τους οι μικροί εξερευνητές, θεώρησαν ότι έπρεπε να μοιραστούνε με όλους αυτά που είδανε. Αρχίσανε έτσι να γράφουνε για τις περιπέτειες τους. Πήρανε φωτιά τα χαρτιά, τα μολύβια και οι υπολογιστές. Αγχωθήκανε κιόλας τα παιδιά για το τι θα γράφουνε. Όμως, κάποια στιγμή τελείωσαν και η ιστορία τους στα χαρτιά τους φάνηκε καλή, μόνο που ο κόσμος θα έπρεπε όχι να διαβάσει απλώς αυτά που είδαν αλλά, όπως σκέφτηκαν, θα έπρεπε και να τα δει. Γι' αυτό το λόγο, καλέσανε στο σχολείο τους όλους τους συντοπίτες τους για να τους χορέψουνε και να τους τραγουδήσουνε τις περιπέτειες του ταξιδιού τους και να τους πούνε πως εδώ κοντά μας υπάρχει ένας άλλος κόσμος, δικός μας κι αυτός, που μπορούμε αν θέλουμε να τον δούμε πολύ εύκολα και χωρίς μάλιστα να κινδυνεύουμε από τα θεριά της θάλασσας.

Μ' αυτό τον τρόπο είδανε όλοι τα λάφυρα του ωραίου μας ταξιδιού που ήταν νταούλια, ζουρνάδες, βιολιά, χοροί, θέατρο... και μετά η περιπέτεια τελείωσε για φέτος σε τούτο το μικρό βιβλίο. Διαβάζοντας παρακάτω θα δείτε τι έγινε.

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το πρόγραμμα συνίσταται στην καταγραφή των παραδοσιακών μουσικών δρώμενων της περιοχής της Μεσσηνίας και των τρόπων της επιτέλεσής τους - και πιο συγκεκριμένα τους οργανοπαίκτες, τους τραγουδιστές, τους χορούς, τα μουσικά όργανα και τις παραδοσιακές φορεσιές - καθώς επίσης και στη μελέτη των τοπικών ηθών και εθίμων με τα οποία συνδέεται η μουσική αυτή παράδοση, με σκοπό την ανάδειξη της σημασίας της παραδοσιακής μουσικής και επομένως την ανάγκη της διάσωσης και της διαφύλαξής της.

Τα κριτήρια τα οποία μας οδήγησαν στην επιλογή του συγκεκριμένου προγράμματος ξεκίνησαν αρχικά από το ενδιαφέρον των μαθητών της ομάδας για τη μουσική παράδοση του τόπου τους, μέσω της συμμετοχής τους στη χορωδία και στα μουσικά σύνολα του σχολείου μας. Η άποψη των συντονιστών καθηγητών του προγράμματος είναι ότι η μουσική μας παράδοση αποτελεί σημαντικό στοιχείο της εθνικής μας κληρονομιάς και της εθνικής μας ταυτότητας, γι' αυτό και είναι απαραίτητο τα παιδιά να εξοικειωθούν με τους μουσικούς δρόμους της περιοχής τους, έτσι ώστε να γίνουν φορείς διάσωσης και μετάδοσής τους. Επίσης αυτό είναι αναγκαίο προκειμένου οι μαθητές να εμπλουτίσουν τα μουσικά τους ακούσματα και να αποκτήσουν ποιοτικότερα κριτήρια στην επιλογή της μουσικής που θα τους εκφράσει. Ως συντονιστές του προγράμματος θεωρούμε πως η καταγραφή των μουσικών παραδόσεων του ελληνικού χώρου έχει τη δυνατότητα να καταδείξει τις ανθρωπιστικές αξίες και το σεβασμό προς το φυσικό περιβάλλον που διαποτίζουν τις αρχές του ελληνικού πολιτισμού και να ευαισθητοποιήσει τους νέους προς την ίδια κατεύθυνση. Τέλος θεωρούμε απαραίτητο να γίνουν προσπάθειες για την ανάδειξη της πολιτιστικής μας ιδιαιτερότητας στην σημερινή εποχή της πολιτιστικής συγχώνευσής, προσφέροντας την σαν το δικό μας δώρο στην παγκόσμια μουσική παλέτα.

Στόχος μας ήταν τα παιδιά μέσα από αυτή την έρευνα να εξοικειωθούν με τα ακούσματα του τόπου τους, με τους χορούς, με τα ήθη και τα έθιμά του και να μελετήσουν τις ανάγκες και τις περιστάσεις, μέσα από τις οποίες προέκυψαν όλα τα παραπάνω. Επίσης θεωρήσαμε ότι ήταν αναγκαίο να έρθουν σε επαφή με τον τρόπο ζωής και με τον τρόπο σκέψης των προηγούμενων γενιών, με σκοπό να βοηθηθεί η γεφύρωση των σχέσεων με τους μεγαλύτερους, εφόσον οι μαθητές θα αντλούσαν γνώσεις και διδάγματα απ' αυτούς με βάση τη δική τους εμπειρία.

Ακόμη, σημαντικό για μας ήταν το γεγονός ότι θα δινόταν στα παιδιά η δυνατότητα να αναπτύξουν πρωτοβουλίες και δεξιότητες που θα τα βοηθούσαν να έρθουν σε επαφή με τις τοπικές αρχές, τα μέσα ενημέρωσης και άλλους φορείς με συνεντεύξεις, χρήση ερωτηματολογίου και παρουσιάσεις της μελέτης τους στα ΜΜΕ και στην τελική ανοιχτή παρουσίαση της δουλειάς τους στο σχολείο.

Κυρίαρχο ρόλο έπαιξε για μας και το γεγονός ότι τα παιδιά θα δραστηριοποιούνταν στην κατεύθυνση ενημέρωσης των συμμαθητών τους και των κατοίκων του δήμου τους με συγκεκριμένες δράσεις, προκειμένου να αξιοποιήσουν τα πορίσματα της έρευνάς τους μέσα και έξω από το σχολείο και να ανοιχθούν στην τοπική κοινωνία ευαισθητοποιώντας την στην κατεύθυνση του σεβασμού και της διαφύλαξης της τοπικής μουσικής τέχνης.

Με βάση την εμπειρία μας στα περιβαλλοντικά προγράμματα, έχουμε δει ότι μέσα από τις δραστηριότητες αυτού του είδους ανανεώνεται το ενδιαφέρον των παιδιών για μάθηση, τα οποία μαθαίνουν να είναι ανοιχτά σε εμπειρίες που τους προσφέρονται έξω από τη μάθηση του ωρολογίου προγράμματος. Απ' την άλλη πλευρά βλέπουμε πως διευκολύνεται η ανύψωση της αυτοεκτίμησης των «αδύνατων» μαθητών, γεγονός το οποίο επιτυγχάνεται πολύ πιο δύσκολα με τις παραδοσιακές μεθόδους εκπαίδευσης. Και αυτό συμβαίνει διότι, μέσω αυτών των προγραμμάτων, οι μαθητές έρχονται σε επαφή με διαφορετικές μεθόδους μάθησης, οι οποίες ξεδιπλώνουν και αναδεικνύουν ευαισθησίες και ταλέντα που δεν είχαν την ευκαιρία να αναδειχθούν σε άλλες περιστάσεις.

ΜΕΘΟΔΟΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Ως κύρια μέθοδο υλοποίησης του προγράμματος, επιλέξαμε τη **μέθοδο Project**, σύμφωνα με την οποία οι μαθητές με τη βοήθεια του συντονιστή καθηγητή τους, ωθούνται να αναπτύξουν πρωτοβουλίες, να εκφράσουν προσωπικές απόψεις και κρίσεις, καθώς και τις προτιμήσεις και τα συναισθήματα τους. Σ' ένα πρόγραμμα όπου ο εκπαιδευτικός συντονίζει και καθοδηγεί την έρευνα, ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή όλων, χωρίς όμως να παρέχει έτοιμη γνώση, είναι πολύ πιθανό να αντιστραφούν οι παραδοσιακοί ρόλοι ενός σχολείου με θετικά αποτελέσματα, εφόσον οι μαθητές βρίσκονται στη θέση να εξηγούν στους καθηγητές τους πράγματα τα οποία εκείνοι αγνοούν, αποκτώντας έτσι αυτοεκτίμηση αλλά και μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την έρευνα τους.

Όσον αφορά τις επιμέρους διδακτικές προσεγγίσεις οι οποίες ακολουθήθηκαν κατά τη διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος, αυτές ήταν οι παρακάτω:

- **Βιβλιογραφική και δισκογραφική έρευνα:** Αυτή η μέθοδος έρευνας μας έδωσε πολύτιμες πληροφορίες για την δουλειά μας. Τα παιδιά ξεκίνησαν να μελετούν στη βιβλιοθήκη του σπιτιού τους και του σχολείου, ενώ στη συνέχεια απευθύνθηκαν στην τοπική βιβλιοθήκη της περιοχής και στη βιβλιοθήκη του χορευτικού συλλόγου της Μεσσήνης. Χρησιμοποίησαν επίσης και βιβλία τα οποία μας δάνεισε το κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης Καλαμάτας. Σημαντικές ήταν και οι πληροφορίες που πήραμε από CD Rom που μας έστειλε το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών καθώς επίσης και από το Διαδίκτυο. Όσον αφορά τη δισκογραφική έρευνα, τα παιδιά μελέτησαν CD τα οποία αγοράστηκαν στο σχολείο ειδικά για την περίπτωση και πήραν ακόμη πληροφορίες από τη συλλογή του συλλόγου του Σίμωνα Καρρά «Προς διάδοσιν της εθνικής μας μουσικής».

- **Ερωτηματολόγια-συνεντεύξεις:** Τα παιδιά χρησιμοποίησαν ερωτηματολόγια τα οποία απευθύνονταν στους κατοίκους της περιοχής, με σκοπό να συλλέξουν πληροφορίες, μιας και η μουσική παράδοση αποτελεί σημαντικό βίωμα τους. Με αυτή τη δράση δόθηκε στους μαθητές και η δυνατότητα να παροτρύνουν τους μεγαλύτερους τους, να αναλογιστούν και να επανεκτιμήσουν την αξία της καθημερινότητας τους.

• Έρευνα πεδίου και εκπαιδευτικές επισκέψεις:Στα πλαίσια της έρευνας τους, τα παιδιά επισκέφθηκαν το Λαογραφικό και Ιστορικό Μουσείο της Καλαμάτας και ενημερώθηκαν για τα έθιμα και για τις παραδόσεις των κατοίκων της περιοχής. Στη συνέχεια, επισκέφθηκαν το Μουσείο Λαϊκών Μουσικών Οργάνων στην Αθήνα, όπου είδαν έκθεση με λαϊκά μουσικά όργανα και ενημερώθηκαν για την ιστορική τους προέλευση, για τους τρόπους κατασκευής τους και για τις τεχνικές παιχνιδιού τους.

Ακόμη επισκέφθηκαν το «Σύλλογο προς Διάδοσιν της Εθνικής μας Μουσικής» στον οποίο έμαθαν με ποια κίνητρα και με ποιες μεθόδους ο ερευνητής Σίμωνας Καρράς ξεκίνησε να καταγράφει την παραδοσιακή ελληνική μουσική και πώς τελικά εξελίχθηκε η προσπάθεια του.

Φωτογραφίες από την επίσκεψή μας στο Σύλλογο Σίμωνα Καρρά

Τέλος, απευθυνθήκαμε στον κύριο Βαγγέλη Λαμπρόπουλο, κάτοικο της περιοχής, ερευνητή της τοπικής παράδοσης και χοροδιδάσκαλο του Μορφωτικού Συλλόγου Καλαμάτας, ο οποίος ήρθε στο σχολείο μας και μας ενημέρωσε για τη μουσική παράδοση της Μεσσηνίας και ειδικότερα για τους παλαιότερους χορούς και για τις τοπικές φορεσιές.

- **Παιχνίδι ρόλων:** Με τον τρόπο αυτό τα παιδιά αντιλήφθηκαν με ποιο τρόπο έπρεπε να παίρνουν συνεντεύξεις και κατανόησαν καλύτερα τις θέσεις και τις απόψεις των ατόμων και των φορέων που ενεπλάκησαν στο πρόγραμμα μας.

- **Θεατρικό και μουσικό παιχνίδι-δρώμενο:** Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιήθηκε αρχικά σαν παιχνίδι γνωριμίας και αργότερα σαν μέσο κατανόησης των εθίμων του τόπου μας. Οι μαθητές με αυτή τη μέθοδο οργάνωσαν το μεγαλύτερο μέρος της τελικής παρουσίασης της έρευνας τους που έγινε με εκδήλωση ανοιχτή στο κοινό, στην αίθουσα εκδηλώσεων του σχολείου. Στα πλαίσια αυτής της εκδήλωσης οργανώθηκε χορωδία, χορευτική ομάδα με παραδοσιακές φορεσιές και θεατρική ομάδα όπως επίσης και έκθεση φορεσιάς και έκθεση ζωγραφικής σχετικής με το θέμα του προγράμματος.

Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΜΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ

Οι εργασίες της ομάδας μας ξεκίνησαν τα τέλη του Σεπτεμβρίου του 2003 από 20 μαθητές της Β΄ τάξης του σχολείου μας.

Στην πρώτη συνάντηση έγινε συζήτηση για το αντικείμενο της έρευνας μας και έγινε επίσης αναφορά στη χρήση μεθόδων συλλογής του υλικού μας. Ακόμη καθορίστηκαν εβδομαδιαίες συναντήσεις στο χώρο του σχολείου, στις οποίες θα γινόταν ανακοίνωση των στοιχείων της έρευνας και συζήτηση για την αξιοποίησή τους. Στις δυο επόμενες συναντήσεις τα παιδιά, με την καθοδήγηση των συντονιστών καθηγητών, έκαναν παιχνίδια γνωριμίας, προκειμένου να δεθούν καλύτερα μεταξύ τους αλλά και προκειμένου να συνειδητοποιήσουν ότι ο τρόπος εκμάθησης του προγράμματος διαφέρει από εκείνον της τάξης. Δόθηκε, δε, ιδιαίτερη βαρύτητα σε

παιχνίδια τα οποία ξεκαθάριζαν ρόλους και τρόπους λειτουργίας των παιδιών μέσα στην ομάδα και ακόμη σε παιχνίδια που μπορούσαν να δώσουν μια πρώτη εικόνα των φορέων με τους οποίους τα παιδιά θα έπρεπε να έρθουν σε επαφή κατά τη διάρκεια της χρονιάς (π.χ. συνεντεύξεις έρευνας στους κατοίκους κ.τ.λ.). Στις άλλες δύο συναντήσεις έγινε συλλογή γενικού υλικού που ήταν σχετικό με το δημοτικό τραγούδι καθώς και πρόβες συνεντεύξεων έρευνας που τα παιδιά πήραν από γνωστούς τους, με σκοπό να γνωρίσουν βιωματικά αυτή τη μέθοδο έρευνας και να μάθουν να κάνουν αξιολόγηση του υλικού τους.

Μέσω της πρώτης προσπάθειας που είχε ήδη γίνει, έγινε αντιληπτή η ανάγκη καταμερισμού εργασιών. Έτσι προέκυψαν τέσσερις ομάδες, κάθε μία από τις οποίες ανέλαβε να εξερευνήσει και από ένα γνωστικό πεδίο. Η πρώτη ομάδα ασχολήθηκε με τους στίχους των τραγουδιών της περιοχής, η δεύτερη με τα τοπικά μουσικά όργανα, η τρίτη με τους τοπικούς χορούς και η τελευταία με τις τοπικές φορεσιές. Από το σημείο αυτό ξεκίνησε πια η συστηματική δουλειά της ομάδας και τα παιδιά άρχισαν να ψάχνουν πηγές για την πληροφόρησή τους.

Ξεκίνησαν αρχικά με συνεντεύξεις έρευνας που πήραν από τους κατοίκους της Μεσσήνης και μέσα απ' αυτή τη διαδικασία άρχισαν να εντοπίζουν ανθρώπους που θα μπορούσαν να τους δώσουν χρήσιμες πληροφορίες για την έρευνα τους. Μ' αυτό τον τρόπο σταδιακά ήρθαν σε επαφή με παραδοσιακούς τραγουδιστές, οργανοπαίκτες, μοδίστρες και χοροδιδασκάλους, λαογράφους ερευνητές αλλά και με τον μαέστρο της Φιλαρμονικής της Μεσσήνης κ. Ζέρβα, την κ. Ματούλα Φίλου διευθύντρια του ωδείου της περιοχής και τον Μορφωτικό – Χορευτικό Σύλλογο Μεσσήνης.

Τα πορίσματα των ερευνών σταδιακά άρχισαν να αξιολογούνται και να εμπλουτίζονται με τη βοήθεια της βιβλιογραφικής μελέτης, η οποία ξεκίνησε από τη βιβλιοθήκη του σχολείου και συνεχίστηκε στις βιβλιοθήκες των φορέων που ήδη αναφέρθηκαν παραπάνω, όπως επίσης και στις ιστοσελίδες του διαδικτύου. Στις εβδομαδιαίες Κυριακάτικες συναντήσεις μας, οι μαθητές ανακοίνωναν τα ευρήματά τους στις υπόλοιπες ομάδες, συζητούσαν τις εμπειρίες τους, εξέφραζαν απορίες και ζητούσαν βοήθεια από τους συντονιστές καθηγητές στην περίπτωση που συναντούσαν κάποιο πρόβλημα. Σημαντικό είναι για μας το γεγονός ότι οι μαθητές μέσα από την εμπειρία τους, έδιναν στην πορεία της έρευνας νέες διαστάσεις και προσωπικούς τρόπους προσέγγισης και μάλιστα πολλές φορές με μεγάλη πρωτοτυπία.

Στα πλαίσια του προγράμματος τα παιδιά έκαναν εκπαιδευτικές επισκέψεις, οι οποίες έχουν ήδη αναφερθεί παραπάνω. Κατά τη διάρκεια τους, η κάθε ομάδα συνέλεγε πληροφορίες που ήταν σχετικές με το πεδίο της και στη συνέχεια τις ενέτασσε στο υλικό της. Πρωταρχική σημασία είχαν σ' αυτό το σημείο οι παρατηρήσεις και τα σχόλια των υπόλοιπων ομάδων που βοηθούσαν και συμπλήρωναν τη δουλειά των συμμαθητών τους, διορθώνοντας και δίνοντας σχετικές πληροφορίες.

Η ομάδα δούλεψε μ' αυτό το ρυθμό μέχρι τα τέλη Ιανουαρίου. Από κει και πέρα, άρχισε η τελική αξιολόγηση των στοιχείων που είχαν συλλεχθεί και η συγγραφή των πορισμάτων για την κάθε ομάδα χωριστά. Η διαδικασία αυτή διήρκεσε έως τα τέλη Φεβρουαρίου.

Στο σημείο αυτό ξεκίνησε η οργάνωση της παρουσίασης της έρευνας μας στο κοινό της Μεσσηνίας, για τις ανάγκες της οποίας οργανώθηκε μουσική, χορευτική και θεατρική ομάδα και έγινε καλλιτεχνική σύμπραξη με λαϊκούς οργανοπαίκτες της περιοχής.

Στις 24 Μαρτίου κάναμε την πρώτη παρουσίαση της δουλειάς μας, η οποία απευθυνόταν στους μαθητές της περιοχής ενώ στις 2 Μαΐου έγινε και δεύτερη παρουσίαση στην οποία κλήθηκαν όλοι οι κάτοικοι της περιοχής, οι πολιτιστικοί φορείς, οι σύλλογοι καθηγητών των άλλων σχολείων και όλοι οι άνθρωποι που στη διάρκεια της χρονιάς στήριξαν τη διεξαγωγή της έρευνας μας.

Οι εργασίες του προγράμματος έκλεισαν με την τελική αξιολόγηση του από την πλευρά των συντονιστών καθηγητών αλλά και των μαθητών.

Φωτογραφίες από την παρουσίαση του προγράμματος

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Στην προσπάθεια μας να αξιολογήσουμε την αποτελεσματικότητα του προγράμματος μας κινηθήκαμε με διάφορους τρόπους. Σε πρώτη φάση δουλέψαμε με ερωτηματολόγια τα οποία συμπλήρωσαν οι μαθητές που έλαβαν μέρος στη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Με βάση τις απαντήσεις τους συμπεράναμε τα εξής:

Έλαβαν μέρος στη συγκεκριμένη δραστηριότητα διότι τους άρεσε το αντικείμενο της έρευνας και θεώρησαν ότι θα μπορούσαν να αποκτήσουν νέες γνώσεις. Επίσης είχαν ενημερωθεί για τα συγκεκριμένα είδη προγραμμάτων από τους μεγαλύτερους συμμαθητές τους και είχαν δει παλιότερες εκδηλώσεις του σχολείου οι οποίες τους είχαν φανεί ενδιαφέρουσες.

Κατά την διάρκεια των εργασιών του προγράμματος τους άρεσε ο τρόπος συλλογής των πληροφοριών, η διαδικασία εκμάθησης των νέων γνώσεων, οι εκπαιδευτικές επισκέψεις, η συλλογική εργασία και η επαφή τους με άλλους τρόπους ζωής. Πολλοί από τους μαθητές μάλιστα πρότειναν να διδάσκονται με τον ίδιο τρόπο και τα μαθήματα του ωρολογίου προγράμματος και παρότρυναν και τους υπόλοιπους συμμαθητές τους να λάβουν μέρος σε παρόμοια προγράμματα.

Στη συνέχεια παρατηρήσαμε με ποιόν τρόπο επέδρασε η έρευνα στο χώρο του σχολείου. Έτσι είδαμε ότι οι υπόλοιποι μαθητές άρχισαν να εκδηλώνουν ενδιαφέρον και για τις εργασίες του προγράμματος αλλά και για το περιεχόμενο του, ζητώντας να αναλάβουν δράσεις και να βοηθήσουν στην τελική παρουσίαση αλλά και δείχνοντας μεγάλο ενδιαφέρον για τα πορίσματα της έρευνας, τα οποία εντάχθηκαν στο μάθημα της μουσικής της Α΄ Γυμνασίου με μεγάλη επιτυχία. Δεν θα πρέπει ακόμη να παραλείψουμε να αναφερθούμε στο γεγονός ότι ήδη από τη φετινή χρονιά η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών έχει εκφράσει την επιθυμία να λάβει μέρος την επόμενη χρονιά σε αντίστοιχο πρόγραμμα.

Τέλος το πρόγραμμα αξιολογήθηκε και από τους γονείς και τους κατοίκους της περιοχής, στη κεντρική ανοικτή εκδήλωση στο χώρο του σχολείου.

Σε αυτό το σημείο τελειώνει το οδοιπορικό μας και θέλουμε εδώ, καθηγητές και μαθητές να ευχαριστήσουμε τους φορείς που υποστήριξαν την προσπάθεια μας και ιδιαίτερα το σύλλογο των καθηγητών του σχολείου μας και τους κατοίκους της

περιοχής οι οποίοι μας χάρισαν τον πολύτιμο χρόνο τους και μας κατέθεσαν τη δική τους αλήθεια προκειμένου ο κόσμος μας να γίνει καλύτερος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ

Η μουσική παράδοση της Ελλάδας έχει τις ρίζες της απλωμένες στα βάθη της αρχαιότητας. Χιλιάδες χρόνια τώρα, ο λαός μας τραγουδάει τις περιπέτειες του, τα πάθη του, την ιστορία του, τις καθημερινές του χαρές, τις γιορτές και τα πένθη του με τη φτερωτή χάρη του στίχου. Σε κάθε γωνιά του τόπου μας ο Έλληνας, ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες ζωής του, διαμόρφωσε το δικό του τρόπο για να εκφραστεί με τη βοήθεια του δημοτικού τραγουδιού. Σε αυτό το Πανελλήνιο ψηφιδωτό δεν θα μπορούσε να μην έχει και τη δική της θέση η περιοχή της Μεσσήνης, με την πλούσια ιστορική και μουσική της παράδοση.

Στο μέρος αυτό οι άνθρωποι παλιότερα, ζούσαν με την καλλιέργεια της γης. Η απότομη αστικοποίηση της περιοχής καθώς και η ανάπτυξη του εμπορίου κατά τις αρχές του εικοστού αιώνα άλλαξαν ριζικά τον τρόπο ζωής. Άρχισαν έτσι να χάνονται τα παλιά ήθη και έθιμα και μαζί μ' αυτά άρχισε να χάνεται και το δημοτικό τραγούδι.

Ωστόσο, το δημοτικό τραγούδι παραμένει ζωντανό στις απομονωμένες περιοχές, εκεί που ακόμη το μικρόβιο των γρήγορων ρυθμών ζωής δεν μπόρεσε ακόμη να φτάσει. Σε αυτή τη σταδιακή εξάλειψη των μουσικών παραδόσεων, η απάντηση της δικής μας γενιάς είναι η έρευνα και η καταγραφή τους. Μέσα απ' αυτή τη διαδικασία, σκοπεύουμε να βρούμε τις ρίζες μας, προκειμένου σαν νέοι άνθρωποι να ανακαλύψουμε τη δική μας ταυτότητα ανάμεσα στις υπόλοιπες κοινωνίες, ειδικά σήμερα που το κατώφλι της παγκοσμιοποίησης βρίσκεται στα πόδια μας. Και αυτό το κατώφλι θα έχει αξία να το διαβούμε μόνο όταν θα έχουμε να προσφέρουμε στους συνανθρώπους μας το παράδειγμα των δικών μας ηθών και εθίμων.

Τα τραγούδια μας πέρασαν από τη μια γενιά στην άλλη προφορικά «με το στόμα». Οι νεότεροι στα πανηγύρια και στα γλέντια, τα άκουγαν από τους μεγαλύτερους και τα αποτύπωναν στη μνήμη τους. Δημιουργός τους ήταν ο «άγνωστος συνθέτης –τραγουδιστής», ο οποίος έδινε έκφραση και ομορφιά στους

καημούς και στους πόνους του λαού, χωρίς να επιδιώκει επαίνους και φήμη από τους συντοπίτες του. Γι' αυτό και 'μεις σήμερα θεωρούμε δημιουργό τους τον ίδιο το λαό.

Το τραγούδι στη τοπική κοινωνία δεν αποτελούσε μόνο μέσο έκφρασης και διασκέδασης. Είχε και διδακτικό χαρακτήρα. Μέσα απ' αυτό οι άνθρωποι και ειδικότερα οι νέοι, μάθαιναν τι ήταν καλό και τι ήταν κακό, καθώς και τι ήταν ή δεν ήταν επιτρεπτό να κάνουν. Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε ότι επέβαλε, έμμεσα, ήθη και αξίες που ρύθμιζαν την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνικής ομάδας.

Στις δημόσιες εκδηλώσεις τα τραγούδια λέγονταν κυρίως από άνδρες. Καλλίφωνοι ερασιτέχνες ή επαγγελματίες τραγουδιστές ήταν ευπρόσδεκτοι από το κοινό για να τραγουδήσουν και για να διασκεδάσουν τον κόσμο. Επίσης, οι άντρες από τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις ήταν απαραίτητο να τραγουδούν καλά, προκειμένου να μη ντροπιάζουν το «καλό όνομα» της οικογένειάς τους. Οι επαγγελματίες τραγουδιστές πληρώνονταν για τις υπηρεσίες τους είτε με γεωργικά προϊόντα, π.χ. λάδι και κρασί, είτε με χρήματα.

Σημαντικός ήταν όμως και ο ρόλος των γυναικών στο τραγούδι. Αν και περιορισμένες λόγω των αυστηρών κοινωνικών επιταγών, το μετέδωσαν η μια στην άλλη, μάνα προς κόρη, στα νυχτέρια, τις ώρες της σκληρής δουλειάς. Εκεί ήταν που οι νέες μάθαιναν τους σκοπούς των γλεντιών, των νανουρισμάτων και των μοιρολογιών, για να γίνουν αργότερα περιζήτητες νύφες και άξιες μάνες. Δημόσια τραγουδούσαν κυρίως στους γάμους, και μάλιστα η τραγουδιστική ικανότητα αποτελούσε σημαντικό προσόν για τη νύφη, η οποία την ημέρα του γάμου έπρεπε να αρχίσει το τραγούδι και να σύρει το χορό στο γλέντι. Στην εποχή μας που ο ρόλος της γυναίκας έχει αλλάξει ριζικά, οι γυναίκες έχουν πλέον τη δυνατότητα να τραγουδούν δημόσια σε οποιαδήποτε περίπτωση επιθυμούν και μάλιστα να ακολουθούν, εφόσον θέλουν, και επαγγελματικούς δρόμους.

Όσον αφορά τη μορφή του, το δημοτικό τραγούδι ήταν μονοφωνικό. Βασιζόταν δηλαδή σε μια μόνο μελωδία, την οποία τραγουδούσε είτε ένας άνθρωπος είτε πολλοί μαζί με ή και χωρίς τη συνοδεία μουσικών οργάνων. Πολλές φορές είχε και αντιφωνικό χαρακτήρα, όπου ένας τραγουδιστής έλεγε ένα στίχο και στη συνέχεια οι υπόλοιποι επαναλάμβαναν αυτό που είχαν ήδη ακούσει. Το αντιφωνικό τραγούδι βοηθούσε τον τραγουδιστή να μην κουράζεται αλλά και τους υπόλοιπους να μαθαίνουν πιο εύκολα τα τραγούδια των γλεντιών.

Σημαντικός είναι και ο αυτοσχεδιαστικός χαρακτήρας του δημοτικού τραγουδιού, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι ο κάθε τραγουδιστής είχε τη δυνατότητα να κάνει αλλαγές στη μελωδία και στο στίχο του τραγουδιού, δίνοντας την προσωπική του σφραγίδα, χωρίς όμως ποτέ να αλλοιώνει το βασικό του νόημα. Αυτός είναι πιθανότατα και ο λόγος για τον οποίο κατορθώνει να παραμένει ζωντανό στο πέρασμα του χρόνου και να προσαρμόζεται συνεχώς στις νέες κοινωνικές συνθήκες.

Ο ΣΤΙΧΟΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ανάλογα με το περιεχόμενό τους, τα δημοτικά μας τραγούδια χωρίζονται σ' αυτά που αναφέρονται στον κύκλο της ζωής (γέννηση, γάμος, θάνατος), σ' αυτά που ακολουθούν τον κύκλο του χρόνου (Χριστούγεννα, Πάσχα κ.α.), στα ιστορικά – αφηγηματικά και άλλα. Με βάση αυτό το διαχωρισμό προκύπτουν τα παρακάτω είδη τραγουδιών:

ΙΣΤΟΡΙΚΑ-ΚΛΕΦΤΙΚΑ: Ιστορικά ονομάζονται τα τραγούδια που έχουν σχέση με γεγονότα τα οποία συνέβησαν σε συγκεκριμένο χρόνο και τόπο. Ο χαρακτήρας τους είναι αφηγηματικός και αναφέρονται σε γεγονότα όπως ο πόλεμος, οι αγώνες για εθνική ανεξαρτησία, οι επιδρομές, οι επιδημίες κ.α. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν και τα κλέφτικα τραγούδια τα οποία αναφέρονται στους κλέφτες και στους αρματολούς της Τουρκοκρατίας. Ένα πολύ δημοφιλές κλέφτικο τραγούδι στη Μεσσήνη, είναι αυτό της «**Παπαλάμπραινας**». Βεβαίως τα κλέφτικα τραγούδια θα μπορούσαν να αποτελέσουν και από μόνα τους μια ξεχωριστή κατηγορία, αφού οι κλέφτες ήταν μια σημαντική κοινωνική ομάδα που έδρασε από τον 16^ο αιώνα αλλά και μετά από την επανάσταση του '21, κατά την εποχή της ίδρυσης του νέου ελληνικού κράτους. Στα τραγούδια αυτά αναφέρονται η γενναιότητα, η φιλοπατρία, η αγάπη για την ελευθερία, καθώς επίσης και η δράση των κλεφτών της μεταεπαναστατικής περιόδου στην Ελλάδα.

*Στου Παπά - Λα, Παπά - Λάμπραινα, στου Παπά - Λάμπρου την αυλή,
γιέ μ' όλ' είναι μαζεμένοι, Παπά- Λάμπραινα καημένη.*

Καλ' ο παπάς, Παπά – Λάμπραινα, καλ' ο παπάς ειν' άρρωστος,

Καλ' η παπαδιά πεθαίνει, Παπά – Λάμπραινα καημένη.

Παντρεύουνε Παπά – Λάμπραινα, παντρεύουνε τη λυγερή,

Γιέ μ' τη μικροκαμωμένη, Παπά – Λάμπραινα καημένη.

ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ: Οι παραλογές είναι αφηγηματικά τραγούδια τα οποία έχουν έντονο το παραμυθιακό στοιχείο. Σύμφωνα με τον ερευνητή Φωριέλ, η υπόθεση τους είναι συνήθως πλασματική και σ' αυτά φαίνεται το μεγαλείο της φαντασίας και της εκφραστικής δύναμης του λαού. Τα θέματα των παραλογών προέρχονται πολύ συχνά από αρχαίους μύθους, από δραματικά κοινωνικά περιστατικά, από μεγάλα σκάνδαλα της εποχής, ή πολλές φορές από γεγονότα που ποτέ δεν συνέβησαν.

ΚΑΛΑΝΤΑ: Τα τραγούδια αυτά συνοδεύουν τις μεγάλες γιορτές του χρόνου (Χριστούγεννα, Πάσχα) και τραγουδιούνται κατά κύριο λόγο από τα παιδιά, τα οποία παλιότερα αμείβονταν για το τραγούδι τους με καλούδια. Τα κάλαντα παλιά έπρεπε να λέγονται μόνο σε συγκεκριμένες μέρες για να μη φέρουν γρουσουζιά.

ΑΠΟΚΡΙΑΤΙΚΑ-ΠΕΡΙΓΕΛΑΣΤΙΚΑ: Τα τραγούδια αυτά έχουν συνήθως άσεμνο περιεχόμενο και προέρχονται από τις αρχαίες διονυσιακές γιορτές. Τραγουδιούνται και χορεύονται μόνο από άνδρες - και ποτέ από κληρικούς - και συνοδεύουν τα αποκριάτικα γλέντια. Εδώ, θα πρέπει να αναφερθούμε και στο έθιμο της **Γριάς Συκούς**, το οποίο γίνεται στη Μεσσήνη την τελευταία Κυριακή της Αποκριάς. Σύμφωνα με το μύθο, η Γριά εξήγησε στον Ιμπραήμ Πασά το όνειρό του, που προμήνυε κακή τύχη γι' αυτόν και για το στρατό του και αυτός για να την εκδικηθεί την κρέμασε.

ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ: Ο ξενιτεμός ακολουθεί τους Έλληνες από τα χρόνια της αρχαιότητας, με μεγάλο ξενιτεμένο του λαού μας τον Οδυσσέα, ο οποίος πέρασε αναρίθμητα βάσανα μέχρι να φτάσει στη λατρεμένη του Ιθάκη. Έτσι και σήμερα ο

λαός μας, αφηγείται τον πόνο της ξενιτιάς και τις ανάγκες που τον οδήγησαν να φύγει και να φτάσει μέχρι τα πέρατα του κόσμου.

*Μ' έκαψες Αμερική με τα δολλάρια σου,
μου πήρες το πουλάκι μου, χρόνια το 'χεις κοντά σου.
Μου είπες μόνο πως θα 'ρθεις μόνο για δυο χρονάκια
- αχ - αυτή έκατσε και γέρασε κι έβγαλ' άσπρα μαλλάκια.*

(Μαστραγγελόπουλος Βασίλης)

ΕΡΓΑΤΙΚΑ: Τα τραγούδια αυτά συνόδευαν τις ώρες της δουλειάς και βοηθούσαν τους ανθρώπους να ξεχνούν το μόχθο και την κούραση. Πολύ συχνά μάλιστα τα συναντάμε και στα νυχτέρια των γυναικών. Ακόμη συναντάμε σ' αυτά αναφορές στο εργατικό έντομο του μέρμηγκα .

ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ: Τα τραγούδια αυτά καλύπτουν το μεγαλύτερο ποσοστό των δημοτικών τραγουδιών, γεγονός το οποίο αποδεικνύει τη σημαντική επίδραση της αγάπης στην ανθρώπινη ζωή. Σ' αυτό το είδος τραγουδιού συναντάμε πολλές παρομοιώσεις εμπνευσμένες από το ζωικό και φυτικό κόσμο- π.χ. πέρδικά μου, βιολέτα μου, βασιλικέ μου, κ.α.- πράγμα το οποίο δείχνει και τη βαθύτερη αγάπη του ανθρώπου για το φυσικό περιβάλλον.

*Βιολέτα μ' ανθισμένη, βιολέτα μ' ανοιχτή
Στον ίσκιο σ' απού κάτου ποιος θ' αποκοιμηθεί.*

*Βιολέτα μ' ανθισμένη, γέρνει η κορφάδα σου
Ποιος θα την έγλεντήσει την εμμορφάδα σου;*

*Κι αν πας στη Καλαμάτα κι ερθής με το καλό,
Φέρε μου ένα μαντήλι, να 'ναι μεταξωτό, να δέσω στο λαιμό.*

(Σίμωνας Καράς)

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ: Τα τραγούδια αυτά λέγονται αποκλειστικά από γυναίκες και σε ελάχιστες περιπτώσεις από άνδρες. Είναι πολύ απλά, μονότονα και ήρεμα, ενώ ταυτόχρονα έχουν πλούσιο ποιητικό κείμενο, που εκφράζει με τον καλύτερο τρόπο το συναισθηματικό κόσμο της γυναίκας τόσο στη χαρά όσο και στη λύπη.

ΓΑΜΗΛΙΑ-ΝΥΦΙΑΤΙΚΑ: Τα τραγούδια αυτά, παρότι είναι ερωτικά, έχουν τη δική τους ιδιαιτερότητα εφόσον αναφέρονται αποκλειστικά στην ημέρα του γάμου. Προέρχονται από τον αρχαίο υμναιό, ο οποίος ήταν αντίστοιχος των σημερινών νυφιάτικων τραγουδιών. Τα γαμήλια είναι εγκωμιαστικά και ευχετικά τραγούδια και αναφέρονται σε κάθε περίπτωση της τελετής του γάμου, δηλαδή αρραβώνα, ζύμωμα ψωμιού, ετοιμασία προικιών, ξύρισμα γαμπρού κ.τ.λ. Το τραγούδισμά τους είχε πάντοτε κανόνες για τη σειρά και για τη χρήση τους και πολλά απ' αυτά εξακολουθούν να υπάρχουν μέχρι σήμερα.

*Τώρα τα πουλιά, τώρα τα χελιδόνια,
Τώρα οι πέ – μωρέ, τώρα οι πέρδικες,
Τώρα οι πέρδικες συχνολαλούν και λένε:
Εύπνα αφέ –μωρέ, ζύπνα αφέντη μου.
Εύπνα αφέντη μου, ζύπνα καλέ μου αφέντη,
ζύπνα αγκά- μωρέ, ζύπνα αγκάλιασε,
ζύπνα αγκάλιασε κορμί κυπαρισσένιο
κι άσπρονε- μωρέ, κι άσπρονε λαιμό.*

(Μαστραγγελόπουλος Βασίλης)

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ: Ονομάζονται αλλιώς και θρήνοι και ακούγονται στο ξενύχτι και στην εκφορά των νεκρών. Η Ιλιάδα είναι γεμάτη από νεκρώσιμα τραγούδια της Ανδρομάχης, της Εκάβης και του Αχιλλέα, με περιεχόμενο παρόμοιο με εκείνο των σημερινών μοιρολογιών. Σκοπός τους είναι να ανακουφίσουν τον άνθρωπο από τον πόνο της απώλειας των αγαπημένων προσώπων. Τα μοιρολόγια ακούγονταν και κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας στις εθνικές εορτές και επίσης αργότερα κατά την εποχή του μεγάλου ξενιτεμού, όπου **κανένας δεν έφευγε από τον τόπο του**

πριν να τον μοιρολογήσουν. Τα τραγουδούν συνήθως γυναίκες οι οποίες ανήκουν στην οικογένεια του νεκρού. Ωστόσο παλιότερα υπήρχαν και επαγγελματίες μοιρολογίστρες, που αναλάμβαναν να κάνουν αυτή τη δουλειά, ειδικά όταν οι νεκροί δεν είχαν συγγενείς για να τους κλάψουν. Το έθιμο αυτό εξακολουθεί να υπάρχει στη Μεσσήνη.

ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Τα ελληνικά παραδοσιακά μουσικά όργανα προέρχονται από τα μουσικά όργανα της αρχαιότητας, τα οποία στο πέρασμα των αιώνων εξελίχθηκαν και πήραν τη μορφή που έχουν σήμερα. Είναι ξακουστά και περιζήτητα για την ποικιλία των ήχων τους, για τους πρωτότυπους τρόπους κατασκευής τους και για την περίτεχνη διακόσμησή τους. Στο τόπο μας επικράτησαν τα όργανα της υπόλοιπης στεριανής Ελλάδας τα οποία παίζονται σε συνδυασμούς, δηλαδή ορχήστρες, που οι ντόπιοι ονομάζουν κομπανίες. Τα όργανα αυτά πέρασαν στην τοπική παράδοση με ποικίλους τρόπους τους οποίους θα σχολιάσουμε παρακάτω. Και ενώ κάποια απ' αυτά εξακολουθούν να υπάρχουν μέχρι σήμερα, κάποια άλλα, λόγω των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών, είτε χάθηκαν είτε αντικαταστάθηκαν από άλλα μουσικά όργανα.

Η περιορισμένη δημόσια ζωή των γυναικών, είχε σαν αποτέλεσμα τα μουσικά όργανα να παίζονται μόνο από άνδρες οργανοπαίκτες ή αλλιώς **παιχνιδιάτορες**. Ωστόσο υπήρχαν και περιπτώσεις κατά τις οποίες οι γυναίκες έπαιζαν μουσικά όργανα, και αυτό στον τόπο μας συνέβη κυρίως έπειτα από την ίδρυση της Μεσσηνιακής μαντολινάτας. Σήμερα όμως, το παίξιμο μουσικών οργάνων από γυναίκες σε γλέντια θεωρείται πλέον αποδεκτό.

Στην πλειοψηφία τους τα μουσικά όργανα, κατασκευάζονταν από τον ίδιο τον οργανοπαίκτη, ο οποίος όπως χαρακτηριστικά λέει ο λαός «τρωγόταν διαρκώς με το όργανο του». Αυτό σημαίνει ότι το όργανο ενός καλού παιχνιδιάτορα, βρισκόταν σε συνεχή κατασκευή. Ο νταουλιέρης ή ο ζουρνατζής, πρόσθετε ή αφαιρούσε εξαρτήματα από το όργανο του, για να καλυτερέψει τον ήχο του και να κάνει ευκολότερο το παίξιμο του. Στο συνεχές αυτό δούλεμα οφείλεται και η τελειότητα των παραδοσιακών οργάνων, καθώς επίσης και η μεγάλη ποικιλία που συναντάμε στις διαστάσεις, στη διακόσμηση αλλά και στη μορφή τους, παραμένοντας όμως πάντα πιστά στις επιταγές της παράδοσης. Στη περιοχή της Μεσσηνίας, όμως, υπήρχαν και οργανοποιοί που έκαναν κατασκευές και επισκευές οργάνων, με διασημότερο το Βασίλη Μητσέα στην Καλαμάτα.

Όλοι οι οργανοπαίκτες ήταν συνήθως αυτοδίδακτοι και μάθαιναν μουσική «**με το αυτί**». Αυτό συνέβαινε διότι η παράδοση περνούσε προφορικά από γενιά σε γενιά χωρίς να υπάρχουν έντυπα ή χειρόγραφα μουσικής. Ο νέος οργανοπαίκτης άκουγε τον γηραιότερο ο οποίος δεν είχε τίποτα να του πει, απλώς έπαιζε. Ο μαθητής, για να μάθει, έπρεπε να τον μιμηθεί ή όπως λένε «να τον κλέψει». Αυτό σήμαινε ότι έπρεπε να ακούει προσεκτικά το δάσκαλο, μιας κι αυτός πολλές φορές δεν έδειχνε τα «μυστικά του», αφού τον αντιμετώπιζε σαν αυριανό ανταγωνιστή στη δουλειά.

Εφόσον η μουσική παράδοση ήταν προφορική, ο κάθε οργανοπαίκτης είχε τη δυνατότητα να δίνει στο παίξιμό του το προσωπικό του ύφος, γεγονός το οποίο αποδεικνύει ότι η μουσική μας παράδοση είναι αυτοσχεδιαστική. Μάλιστα, οι αυτοσχεδιαστικές ικανότητες του παιχιδιάτορα ήταν αυτές που προσδιόριζαν και την επιτυχία του στο κοινό. Ακόμη, επιτυχία αποτελούσε και η δυνατότητα του οργανοπαίκτη να ακολουθεί τη διάθεση και το ρυθμό των χορευτών. Γι' αυτό άλλωστε ακουγόταν συχνά σ' ένα γλέντι οι νταουλιέρηδες να λένε «βαρώ όπως χορεύουν».

Όσον αφορά τις πληρωμές των οργανοπαικτών, βλέπουμε ότι γινόταν με διάφορους τρόπους. Παλιότερα οι συναλλαγές γινόταν με τρόφιμα ή με υλικά σχετικά με τη δουλειά τους. Αργότερα και μέχρι σήμερα άρχισαν να πληρώνονται πλέον με χρήματα που έπαιρναν από τους διοργανωτές των γλεντιών ή από τις παραγγελιές των χορευτών.

Τα παραδοσιακά μουσικά όργανα της περιοχής της Μεσσηνίας είναι ο ζουρνάς, η φλογέρα, το κλαρίνο, το βιολί, το λαούτο, το σαντούρι και ο ταμπουράς. Σήμερα στη λαϊκή ορχήστρα έχουν προστεθεί η κιθάρα, το μπουζούκι, το τουμπελέκι, το ακορντεόν και το ντέφι. Ας δούμε αναλυτικά παρακάτω το κάθε όργανο ξεχωριστά.

• ΖΟΥΡΝΑΣ

Ο ζουρνάς, ή καραμούζα, ή πίπιζα, είναι πνευστό μουσικό όργανο με διπλό γλωσσίδι. Φτιαχνόταν σε διάφορα μεγέθη, από 22 μέχρι 60 εκατοστά. Τα υλικά που χρησιμοποιούταν για την κατασκευή του, προερχόταν από διάφορα είδη ξύλων όπως ελιά, οξιά, κερασιά, καρυδιά, βερικοκιά, κουμαριά και άλλες ποικιλίες. Τα ξύλα

έπρεπε να είναι ξερά και χωρίς ρόζους, για να αντέχουνε στο δούλεμα και στις καιρικές μεταβολές. Μερικές φορές μάλιστα, τα έβραζαν, για να είναι σίγουροι ότι δεν θα ραγίσουν και τα κάλυπταν με κύστη σφαγμένου ζώου. Το γλωσσίδι, ή αλλιώς τσαμπούνα, του οργάνου, φτιαχνόταν από καλάμι που έπρεπε να επιλεγεί με μεγάλη προσοχή, για να έχει το όργανο καλό ήχο.

Ο ζουρνάς αποτελείται από τρία μέρη: τον κυρίως ζουρνά (το σωλήνα), τον κλέφτη και το κανέλι με το γλωσσίδι. Οι τρύπες του σωλήνα είναι συνήθως εφτά και ανοίγονται με πυρακτωμένη βέργα. Στο πάνω μέρος του σωλήνα μπαίνει ο κλέφτης και πάνω εκεί

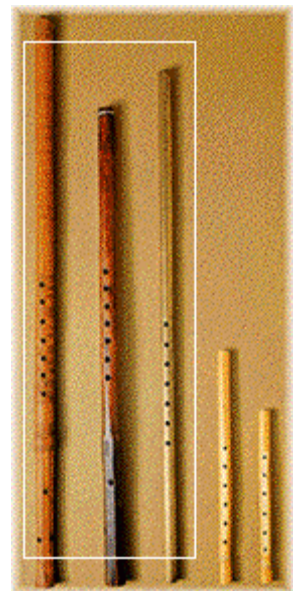

προσαρμόζεται το κανέλι με το γλωσσίδι. Το όργανο αυτό έχει διαπεραστικό ήχο, γι' αυτό και παίζεται σε ανοιχτούς χώρους, συνήθως με τη συνοδεία νταουλιού. Ακόμα συναντάμε και το συνδυασμό δύο ζουρνάδων με νταούλι.

Όσον αφορά την ιστορική του προέλευση, τον εντοπίζουμε ήδη από τα ομηρικά χρόνια και αργότερα στην Κλασική Αρχαιότητα, ως αυλό με διπλό γλωσσίδι. Συγγενικά του όργανα, σύμφωνα με τις πληροφορίες του Μεγάλου Μουσικής, συναντάμε στη Βόρειο Αφρική, στην Ινδία και στην Κίνα. Σήμερα, ο ζουρνάς έχει αντικατασταθεί από το κλαρίνο.

• ΦΛΟΓΕΡΑ-ΣΟΥΡΑΥΛΙ

Το όργανο αυτό είναι πνευστό και παιζόταν κυρίως από βοσκούς. Το συναντάμε πολύ συχνά στην περιοχή του Δωριού, όπου οι κάτοικοι το έλεγαν και «βιολί». Αποτελείται από έναν ανοικτό στα δύο άκρα σωλήνα με 5 έως και 7 τρύπες. Φτιαχνόταν, κατά κύριο λόγο, από καλάμι και στα μέρη μας είχε πολύ μικρό μήκος (το πολύ 50 εκατοστά). Οι βοσκοί πολλές φορές ταίριαζαν τον ήχο της φλογέρας τους, με τον ήχο των κουδουνιών του κοπαδιού

τους. Εκτός από τις περιπτώσεις στις οποίες ο τσοπάνης έπαιζε βόσκοντας τα πρόβατα του, η φλογέρα παιζόταν και στα γλέντια μαζί και με άλλα μουσικά όργανα, όταν ο φλογεροπαίκτης ήταν καλός ή όταν δεν υπήρχαν άλλα μουσικά όργανα να συνοδέψουν το χορό.

• ΚΛΑΡΙΝΟ

Το κλαρίνο είναι πνευστό όργανο με μονό γλωσσίδι. Είναι μουσικό όργανο της Ευρώπης, το οποίο ήρθε στην Ελλάδα από την Τουρκία γύρω στα μέσα του 19^ο αιώνα με τους Τσιγγάνους οργανοπαίκτες. Από την Ήπειρο και τη Δυτική Μακεδονία, διαδόθηκε σιγά - σιγά και στη δική μας περιοχή και αντικατέστησε το ζουρνά. Αποτελεί όργανο της λαϊκής κομπανίας μαζί με το βιολί, το σαντούρι, και το νταούλι. Οι κλαριντζήδες μαζί μ' αυτό το όργανο, ήξεραν να παίζουν φλογέρα και ζουρνά.

• ΝΤΑΟΥΛΙ

Το νταούλι είναι μεμβρανόφωνο κρουστό όργανο. Δηλαδή παράγει ήχο με το χτύπημα της μεμβράνης. Αποτελείται από έναν ξύλινο κύλινδρο, πάνω στον οποίο δένονται με σχοινιά δυο δέρματα. Τα δέρματα πρέπει να είναι γερά, και γι' αυτό το λόγο χρησιμοποιούν δέρμα γίδας, τράγου, προβάτου, γαϊδάρου ή λύκου, το οποίο πριν από τη χρήση το καθαρίζουν και το λεπταίνουν με γυαλί, αφού πρώτα του βάλουν αλάτι ή ασβέστη και το ξεράνουν στον ήλιο. Πάντα φτιάχνεται από τον ίδιο το νταουλιέρη και παίζεται σε εξωτερικούς χώρους λόγω του δυνατού του ήχου.

Το όργανο αυτό κρεμιέται στον αριστερό ώμο του οργανοπαίκτη και παίζεται με δύο νταουλόξυλα. Το ένα είναι χοντρό και βαρύ για το δεξί χέρι και λέγεται κόπανος, ενώ το άλλο είναι λεπτό και ελαφρύ για το αριστερό χέρι και λέγεται βέργα ή βίτσα.

Το νταούλι είναι γνωστό ήδη από τα βυζαντινά χρόνια και είναι το κατ' εξοχήν ρυθμικό όργανο της Στεριανής Ελλάδας. Το συναντάμε με μεγάλη ποικιλία στις

διαστάσεις, στο δέσιμο των σχοινιών και στον τρόπο κατασκευής, ενώ πολύ συχνά τη θέση του στις ορχήστρες παίρνει πλέον το τουμπελέκι.

- **ΝΤΕΦΙ**

Το ντέφι είναι κρουστό μεμβρανόφωνο όργανο με μία μόνο μεμβράνη. Αποτελείται από ένα λεπτό ξύλινο κύλινδρο πάνω στον οποίο στερεώνεται δέρμα προβάτου, κατσίκας ή λαγού με κόλλα ή και με καρφιά. Πάνω στον ξύλινο κύλινδρο στερεώνονται μικρά μεταλλικά ζίλια τα οποία παράγουν και αυτά ήχο. Το συναντάμε σε διάφορα μεγέθη. Κρατιέται συνήθως με το αριστερό χέρι και χτυπιέται με το δεξί. Το χτύπημα στη μέση της δερμάτινης επιφάνειας δίνει βαθύτερο ήχο ενώ στην άκρη της επιφάνειας δίνει οξύ ήχο.

Στην Ελλάδα είναι γνωστό από τα αρχαία χρόνια με το όνομα «τύμπανον». Στην περιοχή μας ήρθε τα τελευταία χρόνια και κρατιέται από τις τραγουδίστριες της ορχήστρας.

- **ΤΟΥΜΠΕΛΕΚΙ**

Το τουμπελέκι είναι κρουστό μεμβρανόφωνο όργανο. Αποτελείται από ένα σκελετό σε σχήμα στάμνας φτιαγμένο από πηλό, ξύλο ή μέταλλο. Η πάνω πλευρά του σκελετού σκεπάζεται με τεντωμένο δέρμα, το οποίο συχνά δένεται όπως και στο νταούλι. Παίζεται μαζί με μελωδικά όργανα, όπως είναι το βιολί και το κλαρίνο. Στη Μεσσήνη ήρθε τα τελευταία χρόνια και αντικατέστησε το νταούλι.

- **ΚΟΥΔΟΥΝΙΑ**

Τα κουδούνια είναι ιδιόφωνα κρουστά όργανα, όπου η πηγή ήχου είναι το ίδιο τους το σώμα, και χρησιμοποιούνται στα κοπάδια. Το σχήμα και το μέγεθος τους είναι ανάλογο με το είδος, το φύλο και την ηλικία του ζώου. Οι βοσκοί ταίριαζαν τα κουδούνια με τέτοιο τρόπο ώστε τα κοπάδια να

δίνουν ωραίο ήχο. Σύμφωνα με τις προκαταλήψεις των ανθρώπων, ο ήχος των κουδουνιών κρατούσε μακριά τα κακά πνεύματα και προμήνυε τον ερχομό της άνοιξης. Παλιότερα τα φορούσαν στα αποκριάτικα δρώμενα για τους ίδιους λόγους. Για την κατασκευή τους υπήρχαν ειδικοί τεχνίτες. Σήμερα όμως το επάγγελμα αυτό έχει χαθεί

• ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Τα νομίσματα κρέμονταν με αλυσίδες πάνω στις φορεσιές των κατοίκων και την ώρα του χορού ακολουθούσαν ρυθμικά τους βηματισμούς τους. Μεταμορφώνονταν έτσι σε ένα σημαντικό κρουστό ιδιόφωνο όργανο.

• ΡΟΚΑΝΑ

Η ροκάνα είναι ιδιόφωνο κρουστό φτιαγμένο από ξύλο και ο ήχος της είναι ξερός και δυνατός. Παλιά, την χρησιμοποιούσαν την ημέρα της Ανάστασης και στις Απόκριες. Επίσης τα παιδιά την χρησιμοποιούσαν για να απομακρύνουν τα πουλιά από τις σοδειές στα χωράφια.

• ΣΗΜΑΝΤΡΟ

Στην έρευνα μας στο μοναστήρι του Βουλκάνου ανακαλύψαμε το σήμαντρο. Είναι ένα μακρόστενο ξύλο που χρησιμοποιείται αντί για καμπάνα, το οποίο οι καλόγεροι χτυπούν με ένα ειδικό ξύλινο σφυρί για να καλέσουν τα μέλη της μονής στη λειτουργία. Ο ήχος του θεωρείται ότι δεν αποσπάει την ησυχία των μοναχών, όπως οι καμπάνες της εκκλησίας.

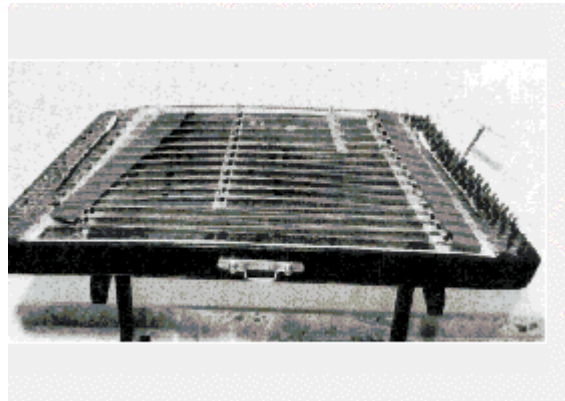

• ΒΙΟΛΙ

Το βιολί είναι έγχορδο όργανο με δοξάρι. Φτιάχεται από έβενο, τρανταφυλλόξυλο, έλατο ή άλλα κωνοφόρα και έχει 4 χορδές. Το δοξάρι, ή αλλιώς τόξο, είναι φτιαγμένο από ξύλο και από τρίχες ουράς αλόγου. Το όργανο αυτό ήρθε στην περιοχή μας από τη δυτική Ευρώπη και αποτελεί μέλος της λαϊκής κομπανίας .

• ΣΑΝΤΟΥΡΙ

Το σαντούρι είναι κρουόμενο έγχορδο, αφού ο ήχος του παράγεται με χτύπημα των χορδών από ειδικές μπαγκέτες. Αποτελείται από ένα ξύλινο κουτί σε σχήμα ισοσκελούς τραπεζίου και από 80 μεταλλικές χορδές στηριγμένες με ειδικά κλειδιά. Τα ξύλα που χρησιμοποιούνται για την

κατασκευή του πρέπει να είναι καλά ξεραμένα και χωρίς ρόζους. Στην άκρη της μπαγκέτας στερεώνεται δέρμα ή βαμβάκι για να έχει το όργανο καλύτερο ήχο. Προέρχεται από το αρχαίο «ψαλτήρι» και συγγενικά του όργανα συναντάμε στην Περσία, στο Κασμίρ και στην Κεντρική Ευρώπη.

Στην περιοχή μας πέρασε τα τέλη του 18^ο αιώνα, χωρίς να γνωρίζουμε με ακρίβεια την προέλευσή του. Πιθανότατα το έφερε κάποιος κάτοικος και μετατράπηκε σε μουσική μόδα. Είναι μελωδικό όργανο με πλούσιο ήχο λόγω των πολλών χορδών που διαθέτει.

• ΛΑΟΥΤΟ

Το λαούτο είναι νυκτό μουσικό όργανο, δηλαδή ο ήχος του παράγεται με νύξη- τσίμπημα των χορδών από ειδική πένα. Το ηχείο του είναι μεγάλο αχλαδόσχημο και αποτελείται από ενωμένες λωρίδες ξύλου, που ονομάζονται «ντούγιες». Έχει 4 ζευγάρια χορδών οι οποίες είναι μεταλλικές και η πένα του παλιότερα φτιαχνόταν από

φτερά πουλιών, ενώ σήμερα φτιάχεται από πλαστικό. Είναι όργανο ρυθμικό και βοηθάει το μελωδικό όργανο (βιολί – κλαρίνο) να κρατάει σωστά το ρυθμό, γι' αυτό και παλιά το ονόμαζαν «τυφλοσούρτη».

Προέρχεται από τα αρχαία ελληνικά λαούτα και η ονομασία του προέρχεται από την αραβική λέξη (oud) που θα πει ξύλινος. Σήμερα εξακολουθούμε να το συναντάμε στις κομπανίες, όχι όμως τόσο συχνά, μιας και έχει αντικατασταθεί από την κιθάρα.

• ΤΑΜΠΟΥΡΑΣ

Ο ταμπουράς είναι και αυτός νυκτό έγχορδο με πένα και προέρχεται, όπως και το λαούτο, από τις αρχαίες πανδούρες. Το όνομα του «rap-tur» είναι ασσυριακό και σημαίνει μικρό τόξο. Έχει μικρό αχλαδόσχημο ηχείο και τρία ζευγάρια χορδών εντέρινες ή μεταλλικές. Είναι ο πρόγονος του τρίχορδου μπουζουκιού. Στην περιοχή μας χρησιμοποιούταν παλιά ως μελωδικό όργανο, ενώ σήμερα έχει εκλείψει εντελώς.

• ΠΑΙΔΙΚΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Τα παιδιά είχαν και αυτά τα δικά τους μουσικά όργανα για να συνοδεύουν τα τραγούδια τους. Φλογέρες, σφυρίχτρες, τρίγωνα και μικρά τυμπανάκια τους έδιναν τα πρώτα τους βήματα πριν αποφασίσουν να γίνουν οργανοπαίχτες.

• ΝΕΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Τα όργανα στα οποία αναφερθήκαμε πριν, είναι τα κατ' εξοχήν παραδοσιακά όργανα της Μεσσηνίας. Οι νέες συνθήκες ζωής και οι νέες επιρροές έφεραν και νέα μουσικά όργανα τα οποία άλλαξαν τον χαρακτήρα της παράδοσης. Τέτοια όργανα είναι η κιθάρα, το μπουζούκι, τα ντράμς, το ακορντεόν και το συνθεσάιζερ-αρμόνιο.

ΟΙ ΤΟΠΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ

Οι λαοί όλων των εποχών εξωτερικευαν τα συναισθήματα τους και συνόδευαν τις σημαντικές εκδηλώσεις της ζωής τους με την κίνηση και το ρυθμό του σώματος, δηλαδή με το χορό. Οι εικαστικές και γραπτές μαρτυρίες των αρχαίων πολιτισμών, μας δείχνουν με ποιον τρόπο οι άνθρωποι συνόδευαν τις θρησκευτικές τελετουργίες, τις διασκεδάσεις και τους πολέμους τους.

Οι πρόγονοι μας, ονόμαζαν χορό την ομάδα που συνόδευε τους ηθοποιούς της αρχαίας τραγωδίας, με τραγούδι και ρυθμικές κινήσεις του σώματος. Με τον ίδιο τρόπο, μέχρι και σήμερα, η παραδοσιακή μουσική έφτασε σε μας ως ένας συνδυασμός χορού, μουσικής και δημοτικής ποίησης.

Στόχος του χορού είναι να δώσει στον άνθρωπο την αίσθηση της ευχαρίστησης, δηλαδή να τον ψυχαγωγήσει. Και βέβαια, ανάλογα με την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα του, ο κάθε λαός, στο πέρασμα του χρόνου, διαμόρφωσε τους δικούς του χορούς. Μέσα από παραδοσιακούς χορούς, μπορούμε να κατανοήσουμε τις κοινωνικές αντιλήψεις, τα ήθη και τα έθιμα που επικρατούσαν σε κάθε περιοχή. Έτσι στον τόπο μας, μελετώντας την χορευτική παράδοση, μπορούμε να δούμε πώς αυτή διαμορφώθηκε στο βάθος του χρόνου.

Στη Μεσσήνη, οι χοροί ήταν κυρίως μεικτοί. Συμμετείχαν δηλαδή σ' αυτούς άνθρωποι και των δύο φύλων, και μάλιστα ανεξάρτητα από την ηλικία τους και από την κοινωνική τους τάξη. Ωστόσο, ο καθένας είχε ξεχωριστή θέση στα χορευτικά δρώμενα.

Οι άνδρες, ειδικότερα εκείνοι που ήταν από καλή γενιά ή που ήταν ξακουστοί χορευτές, είχαν το προνόμιο να ανοίγουν το χορό και να πιάνονται πρώτοι στον κύκλο. Ήταν επίσης οι μόνοι που μπορούσαν να χορέψουν τα αποκριάτικα τραγούδια με αθυρόστομο περιεχόμενο.

Οι γυναίκες άνοιγαν σπάνια το χορό. Οι αντιλήψεις της εποχής τους επέβαλαν να χορεύουν έπειτα από ανδρική πρόσκληση. Τα παιδιά συμμετείχαν και αυτά στον χορευτικό κύκλο, άλλα πάντα στις τελευταίες θέσεις, μέχρι να μάθουν καλά τα χορευτικά βήματα. Οι πρώτοι χορευτές στον κύκλο ήταν αυτοί που έκαναν φιγούρες και επίσης, όταν δεν υπήρχαν οργανοπαίκτες, τραγουδούσαν στίχους τους οποίους επαναλάμβαναν οι υπόλοιποι χορευτές. Οι μουσικοί, όταν υπήρχαν,

στέκονταν είτε στη μέση του χορού είτε σε κάποια άκρη της πλατείας ή της αίθουσας που γινόταν το γλέντι.

Οι άνθρωποι μάθαιναν τους χορούς κοιτώντας και ακολουθώντας ο ένας τα βήματα του άλλου. Ωστόσο, οι «κλασικοί» χοροί της περιοχής, όπως είναι το καλαματιανό και το τσάμικο, διδάσκονταν πολύ συχνά και στα σχολεία. Στις αστικές περιοχές, τα νεότερα χρόνια, ιδρύθηκαν χορευτικοί σύλλογοι με σκοπό τη διάσωση και τη διάδοση των παραδοσιακών χορών. Εκεί όμως, οι κάτοικοι δεν μάθαιναν μόνο τοπικούς χορούς. Μάθαιναν και ξενόφερτους χορούς όπως ήταν οι καρυάτιδες, η καραγκούνα και πολλοί άλλοι.

Σήμερα, σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας έδωσε ο κύριος Βαγγέλης Λαμπρόπουλος στην ενημέρωση που έκανε στο σχολείο μας, οι χοροί που έχουν πλέον επικρατήσει είναι ο καλαματιανός, ο τσάμικος και ο συρτός. Ένας μεγάλος αριθμός παλαιότερων χορών έχει χαθεί, γιατί ο κόσμος δεν γλεντάει με τον ίδιο τρόπο που γλεντούσε παλιά. Χάθηκαν, όμως, και γιατί, στην πλειοψηφία τους, είχαν πολύπλοκους βηματισμούς. Τώρα πια έχουν αφομοιωθεί στο καλαματιανό και στο τσάμικο, προκειμένου οι κάτοικοι να κάνουν πιο εύκολα τα γλέντια τους. Ακόμη, η σημερινή μόδα, επηρεασμένη από τη δισκογραφία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, έφερε στα πανηγύρια χορούς όπως το ζειμπέκικο, το χασάπικο και το τσιφτετέλι. Συμπληρωματικά θα πρέπει να αναφέρουμε και την ύπαρξη των «Ευρωπαϊκών χορών», όπως τους ονόμαζαν οι κάτοικοι, οι οποίοι ήταν συνήθως το βαλς και το ταγκό και αποτελούσαν βεβαίως επίδραση των Δυτικών Ευρωπαϊκών χωρών. Τους χορούς αυτούς έφεραν στη Μεσσήνη οι ευπορότεροι και πιο κοσμοπολίτες κάτοικοι. Εμείς σ' αυτήν τη μελέτη θα αναφερθούμε κυρίως στους κατ' εξοχήν παραδοσιακούς χορούς της περιοχής, που σύμφωνα με μαρτυρίες είτε έχουν χαθεί είτε υπάρχουν μέχρι σήμερα.

❖ Καλαματιανός:

Ο χορός αυτός είναι πανελλήνιος και τον συναντάμε ήδη από τα αρχαία χρόνια. Είναι κυκλικός και έχει ρυθμό 7\8. Αποτελείται από 12 βήματα και οι χορευτές κρατιούνται από τις παλάμες. Πολλές φορές οι κάτοικοι τον ονομάζουν και συρτό. Ο χορός ονομάστηκε έτσι από το γαμήλιο μανιάτικο τραγούδι «**μαντίλι καλαματιανό**». Το τραγούδι αυτό χορευόταν στο τέλος του γαμήλιου γλεντιού, όταν η νύφη έβγαινε στο χορό για να δωρίσει στους στενούς συγγενείς και φίλους δώρα, τα οποία ήταν συνήθως μεταξωτά μαντίλια που ονομάζονταν «Μεσσήνες ή Καλαμάτες».

❖ Συρτός:

Όπως και ο καλαματιανός είναι και αυτός πανελλήνιος χορός και η ύπαρξη του μαρτυρείται απ' τα αρχαία χρόνια . Είναι κυκλικός χορός, με μέτρο 2/4 και έχει τα ίδια βήματα με τον καλαματιανό (12). Ο Συρτός είναι ο χορός που χορευόταν γύρω από το βωμό σε όλες τις ιεροτελεστίες των αρχαίων Ελλήνων. Σήμερα ο βωμός έχει αποκατασταθεί από έναν οργανοπαίχτη. Ο κύκλος συμβόλιζε την προσπάθεια των ανθρώπων να απωθήσουν τις δυνάμεις του κακού.

Στη Μεσσήνη παλιότερα ο Συρτός είχε διάφορες παραλλαγές κάποιες από τις οποίες ήταν οι παρακάτω:

τσακιστός συρτός: γρήγορος συρτός ο οποίος χορευόταν τσακιστά δηλ. με μικρά τσακίσματα, συγκαθίσματα.

σπαστός συρτός: αργός συρτός στον οποίο οι χορευτές κάνουν μεγάλες και σπαστές κινήσεις στα πόδια. Ο χορός αυτός χορευόταν την περίοδο της Αποκριάς και τον έφεραν στην περιοχή οι κάτοικοι της Αρκαδίας, μετά την απελευθέρωση του 1830.

διπλός συρτός : Ο χορός αυτός αποτελείται από δύο μέρη τα οποία είναι: α) μαζωχτός, αργό μέρος στο οποίο οι χορευτές πιάνονταν αγκαζέ και β) αμολητός, γρήγορο μέρος στο οποίο οι χορευτές ανοίγουν τον κύκλο και κρατιούνται με τα χέρια ψηλά.

❖ Τσάμικος

Ο χορός αυτός είναι πανελλήνιος και λέγεται και κλέφτικος, επειδή χορευόταν από τους αρματολούς και τους κλέφτες. Ο χορός αυτός παλιότερα ήταν αντρικός, τα τελευταία χρόνια όμως χορεύεται και από γυναίκες. Είναι κυκλικός και έχει μέτρο 3/4. Οι χορευτές κρατιούνται από τα χέρια και στην περιοχή μας χορεύεται με 10 βήματα. Παλιότερα χορευόταν και με 12 βήματα. Από τα πιο αγαπημένα τσάμικα τραγούδια ήταν η «Παπαλάμπραινα», ιστορικό τραγούδι που αναφέρεται στο πάτημα από κλέφτες του σπιτιού του παπα-Λάμπρου Ζέρβα στο χωριό Ρωμύρι Πυλίας, γεγονός που έγινε στα μεταεπαναστατικά χρόνια όταν η ληστοκρατία είχε βρει πρόσφορο έδαφος σε αρκετές περιοχές του Ελληνικού κράτους. Παραλλαγή αυτού του χορού είναι και ο διπλός τσάμικος, ο οποίος αποτελείται από δύο μέρη, όπου το ένα μέρος του είναι τσάμικο και το άλλο μέρος του είναι συρτό.

❖ **Μπάλος**

Πρόκειται για τον νησιώτικο θαλασσινό μπάλο, ο οποίος όμως δεν χορεύεται όπως στα νησιά, άλλα στο τόπο μας χορεύεται σαν συρτός χορός. Στην περιοχή μας ήρθε τα τελευταία χρόνια.

ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΦΟΡΕΣΙΕΣ

Η ενδυμασία των ανθρώπων σε κάθε τόπο εξαρτάται από το κλίμα και από την ιστορική του παράδοση. Οι κλιματολογικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, είναι αυτές που καθορίζουν σε κάθε περίπτωση τη μορφή της φορεσιάς. Άλλοι παράγοντες οι οποίοι καθορίζουν τη μορφή της είναι επίσης και οι περιστάσεις για τις οποίες προορίζεται η χρήση της. Έτσι, συναντάμε καθημερινές φορεσιές, Κυριακάτικες ή νυφιάτικες και γαμπριάτικες, φορεσιές της δουλειάς ή της εκκλησίας.

Όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα, έτσι και στη Μεσσήνη, μέχρι και την εποχή του Μεσοπολέμου, υπήρχε μια μεγάλη ποικιλία φορεσιών, οι οποίες χάθηκαν σταδιακά και οι οποίες αποτελούν για μας σημαντική μαρτυρία για τις συνήθειες και γενικότερα για τον τρόπο ζωής των κατοίκων της περιοχής.

Τα ρούχα και τα υφάσματα, στην μεγάλη τους πλειοψηφία, κατασκευάζονταν από τα ίδια τα νοικοκυριά. Μόνο κατά τις επίσημες περιστάσεις (π.χ. γάμος) κατέφευγε κανείς στις επαγγελματίες μοδίστρες και στα καταστήματα για την αγορά ακριβών υφασμάτων, όπως ήταν το βελούδο και η τσόχα. Ακόμη, η ποιότητα και η ραφή των ρούχων αποτελούσαν καθοριστικό παράγοντα για την αναγνώριση της κοινωνικής τάξης των ανθρώπων.

Στην έρευνα μας χωρίσαμε τις φορεσιές που βρήκαμε σε δύο κατηγορίες, στις γυναικείες και στις ανδρικές φορεσιές.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΦΟΡΕΣΙΕΣ

Στη Μεσσήνη τα πιο πρόσφατα χρόνια, η φορεσιά που είχε καθιερωθεί ήταν αυτή της «Αμαλίας». Υπήρχαν όμως και άλλες φορεσιές οι οποίες χάθηκαν και θα μιλήσουμε γι' αυτές παρακάτω.

ΑΜΑΛΙΑ: Η φορεσιά αυτή καθιερώθηκε γύρω στα 1835 περίπου, από την πρώτη βασίλισσα του ελληνικού κράτους, Αμαλία, ως ένδυμα της αυλής και διαδόθηκε στα μεγάλα αστικά κέντρα της εποχής στην ελεύθερη αλλά και στην Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα, επικρατώντας και εκτοπίζοντας τις παλαιότερες τοπικές

ενδυμασίες, κυρίως στις εύπορες οικονομικά τάξεις. Η ενδυμασία αυτή προέκυψε από το συνδυασμό στοιχείων διαφόρων παραδόσεων, κυρίως απ' τα νησιά του Αργοσαρωνικού και απ' τις αυλικές ενδυμασίες της Β.Δ. Ευρώπης.

Στη Μεσσήνη φορέθηκε από το 1845 περίπου, σε πρώτη φάση ως νυφικό ένδυμα των ευπορότερων οικογενειών που διατηρούσαν σχέσεις με τα βασιλικά ανάκτορα και με την πάροδο του χρόνου άρχισε να εκτοπίζει τους παλιότερους τύπους ενδυμασιών, ενώ, γύρω στα 1900, αποτελούσε πλέον το νυφικό ένδυμα όλων των γυναικών της πόλης. Βέβαια η ποιότητα των υφασμάτων και ο διάκοσμος του ρούχου ήταν ανάλογα με την οικονομική τάξη της κάθε οικογένειας. Η φορεσιά αυτή αποτελείται από τα εξής μέρη:

- **φούστα:** Ήταν πολύ μακριά και συνήθως είχε γαλάζιο ή κόκκινο χρώμα. Κατά κύριο λόγο φτιαχνόταν από ταφτά ή από μετάξι.

- **πουκάμισο:** Ήταν συνήθως λευκό και το έφτιαχναν από βαμβακερό ύφασμα και δαντέλα.

- **κοντογούνι:** Ήταν ένα είδος κοντής ζακέτας, κόκκινου ή μπλε χρώματος, που ήταν φτιαγμένη από βελούδο ή από τσόχα. Ανάλογα με την κοινωνική θέση και την ηλικία της γυναίκας, πάνω σ' αυτό το ρούχο ράβονταν και τα ανάλογα κοσμήματα ή νομίσματα. Σύμφωνα με το μουσικολόγο Φοίβο Ανωγειανάκη, η συνήθεια να κρεμούν νομίσματα στα ρούχα προέρχεται από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Οι Έλληνες, με αυτή τη μέθοδο, αποταμίευαν και μετέφεραν την περιουσία

τους κατά τη διάρκεια των διαγμών από τους Τούρκους. Μετά την απελευθέρωση, όπου πλέον δεν υπήρχε καταπίεση και απειλή της ιδιωτικής περιουσίας, το κρέμασμα των νομισμάτων γινόταν για την επίδειξη του πλούτου και της οικονομικής ευμάρειας. Τα τελευταία χρόνια έχουν αρχίσει να χρησιμοποιούνται ψεύτικα νομίσματα, μόνο για διακοσμητικούς σκοπούς.

- **φέσι:** Ήταν ένα είδος καπέλου το οποίο ήταν μικρό και στρογγυλό και είχε μια κρεμαστή φούντα

ΤΣΙΓΓΑΝΑ: Η φορεσιά αυτή αποτελούσε το καθημερινό ρούχο της Νησιώτισσας αλλά και την ενδυμασία των φτωχών γυναικών. Αποτελούνταν από τα εξής μέρη:

- Φούστα και μισοφόρια
- Κοντό ζακετάκι το οποίο ήταν ζωτό στη μέση, αφού έδενε και στις δύο πλευρές του κορμού με κορδόνια.
- Εσωτερική μπλούζα
- Μαντήλι για το κεφάλι που ονομαζόταν και τσεμπέρα

Η τσιγγάνα φτιαχνόταν από απλά υφάσματα, πολύχρωμα και συχνά υφαντά από τον αργαλειό.

ΦΟΡΕΣΙΑ ΚΑΜΠΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ: Πρόκειται για ενδυμασία του 19ου αιώνα και ανήκει στις ενδυμασίες των χωρικών. Έχει επηρεαστεί από τους Αρκάδες, που ήρθαν στην περιοχή μετά την απελευθέρωση, και φορέθηκε σε όλη τη Μεσσηνία, εκτός από την περιοχή της Μάνης. Τα μέρη της φορεσιάς είναι τα εξής:

- **βελέσι ή μισοφούστανο:** Εσωτερικό μισοφόρι
- **πουκάμισο ή φουστάνι:** Εξωτερικό φόρεμα με κεντήματα στον ποδόγυρο, στα ανοίγματα του στήθους και στα μανίκια
- **ζαλιάς ή τάκος:** Στόφινο, μεταξωτό ή βελούδινο ζιπούνι (ζακέτα) με μακριά σχιστά μανίκια
- **μπροστέλα:** Ποδιά μεταξωτή ή βαμβακερή
- **ζώστρα:** Βυσσινί ή μπορντό βαμβακερό ζωνάρι
- **γιουρντί:** Μαύρος σαγιακένιος επενδυτής (σάλι)
- **φέσι:** Κάλυμμα της κεφαλής από τσόχα
- **μεσάλα:** Μεταξωτή ή βαμβακερή μπόλια
- **μπερτεσέμια:** Μεταξωτές μαύρες ή μπορντό φούντες που έπλεκαν οι γυναίκες στα μαλλιά τους όταν τα έκαναν κοτσίδες.
- **γελτάνι:** Ασημένιο περιδέριο του στήθους με ασημένια νομίσματα.

ΦΟΡΕΣΙΑ ΜΕ ΑΛΑΤΖΑΔΕΣ: Η ενδυμασία αυτή άρχισε να φοριέται στα τέλη του 19ου αιώνα ως καθημερινή, από τις νεότερες γυναίκες, οι οποίες φορούσαν πιο εύκολα τα μοντέρνα ρούχα. Επίσης έγινε το ρούχο των επίσημων περιστάσεων κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου και φορέθηκε σε όλη τη Μεσσηνία. Αποτελείται από τα εξής μέρη:

- **μισοφόρι ή βελέσι:** Εσωτερικό βαμβακερό ένδυμα
- **μπούστος:** Βαμβακερό γιλέκο που φορούσαν πάνω από το μισοφόρι και κούμπωνε ως πάνω στο λαιμό, παίζοντας το ρόλο του στηθόδεσμου
- **μισοφούστανο:** Φούστα από ριγέ ή από σταυρωτό αλατζά
- **μπόλκα:** Πουκάμισο από αλατζά με μακριά στενά μανίκια
- **μπροστέλα:** Ποδιά μάλλινη ή βαμβακερή
- **τσεμπέρα:** Σταμπωτό μαντήλι από ψιλό βαμβακερό ύφασμα
- **γιουρντί:** Μάλλινος σαγιακένιος επενδυτής ή πελερίνα (σάλι)

ΑΝΔΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣΙΕΣ

Στην περιοχή της Μεσσηνίας, όπως και στην υπόλοιπη Πελοπόννησο, έχει επικρατήσει η γνωστή φορεσιά του τσολιά, την οποία θα περιγράψουμε παρακάτω. Υπήρχε όμως και η καθημερινή ανδρική φορεσιά.

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΦΟΡΕΣΙΑ: Προοριζόταν για τις ώρες της δουλειάς αλλά και για τη βόλτα στην αγορά και ονομαζόταν «μπενεβρέκι». Το μπενεβρέκι ή αλλιώς βρακί, ήταν ένα λευκό παντελόνι με πολύ στενά μπατζάκια, εφαρμοστά από το γόνατο και κάτω. Η φορεσιά αυτή ακόμη περιλάμβανε ένα πουκάμισο που το έλεγαν «καναβίτσα», το οποίο είχε κοντό γιακά και φτιαχγόταν από ψηλό καρό αλατζά.

ΕΠΙΣΗΜΗ ΦΟΡΕΣΙΑ: πρόκειται για την ενδυμασία του «**τσολιά**», η οποία αποτελείται απ' τα εξής μέρη:

- **φουστανέλα:** Είναι μια φούστα λευκού χρώματος της οποίας το μήκος από εποχή σε εποχή ήταν διαφορετικό. Τις περισσότερες φορές φτιαχνόταν σε δυο διαφορετικά τμήματα και έδενε στη μέση στην αριστερή και στη δεξιά πλευρά. Είχε τετρακόσιες πιέτες, τις οποίες ονόμαζαν «λαγκιόλια» και το σημερινό ύψος της καθιερώθηκε από το βασιλιά Όθωνα.
- **μπενεβρέκι:** Είδος παντελονιού στο οποίο αναφερθήκαμε παραπάνω. Συχνά αντί για μπενεβρέκι φορούσαν κάλτσες.
- **πουκάμισο:** Το πουκάμισο ήταν λευκό με φαρδιά μανίκια και ήταν φτιαγμένο από βαμβακερό ύφασμα. Το φορούσαν κάτω απ' το γιλέκο.
- **μειντανογέλεκο:** Γιλέκο φτιαγμένο από τσόχα ή από βελούδο σε μπλε ή σε κόκκινο χρώμα. Το διακοσμούσαν με περίτεχνα κεντήματα.
- **ζωνάρι:** Το ζωνάρι το φορούσαν στη μέση και υπήρχε σε τρία είδη: μεταξωτό, μάλλινο και βαμβακερό. Τα μεταξωτά ζωνάρια τα φορούσαν στις επίσημες περιστάσεις. Τα μάλλινα ή και μαλλίτικα προορίζονταν για καθημερινή χρήση, ενώ τα βαμβακερά και λευκά συνήθως τα φορούσαν οι προύχοντες της περιοχής.
- **φέσι:** Είδος καπέλου το οποίο φτιάχνεται από βελούδο ή από τσόχα και είναι κεντητό. Παλιά, μαζί με το φέσι, φορούσαν ένα μαύρο ή καφέ μαντήλι, το οποίο, όταν ήταν μεταξωτό, το έλεγαν σαρικομάντηλο ή μεσσήνα.

- **γονατίδες:** Πρόκειται για πλεκτές καλτσοδέτες, που λέγονται και γονατούρες. Έχουν φούντες και δένονται στα γόνατα για διακοσμητικούς λόγους.

Σήμερα πλέον οι λαϊκές φορεσιές, έχουν εκλείψει εντελώς από την καθημερινή ζωή. Οι μόνες περιστάσεις κατά τις οποίες τις συναντάμε είναι οι επέτειοι των μεγάλων εθνικών γιορτών, όπου βλέπουμε μόνο τις ενδυμασίες της Αμαλίας και του Τσολιά. Δυστυχώς οι υπόλοιπες ενδυματολογικές παραδόσεις έχουν εκλείψει εντελώς από τη τοπική κοινωνία.

(από την παρουσίαση του προγράμματος)

Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΟΥ ΝΤΑΟΥΛΙΕΡΗ

(μονόπρακτο θεατρικό)

ΠΡΟΣΩΠΑ

- 1. Βοσκός**
- 2. Νταουλιέρης**
- 3. Μαθητής – ερευνητής**
- 4. Μαθήτρια – ερευνήτρια**

(Ο βοσκός και ο νταουλιέρης, ντυμένοι με φουστανέλες, κάθονται σε κάποια βουνοπλαγιά και ξεκουράζονται. Την ίδια στιγμή από κάπου κοντά ακούγονται τα κουδούνια ενός κοπαδιού.)

Βοσκός: Ωραίο κοπάδι έχει ο Κώστας!

Νταουλιέρης: Τι ωραίο δηλαδή;

Βοσκός: Ορέ! Τόσα χρόνια στο λέω και συ ακόμα να το μάθεις! Το κοπάδι για να είναι καλό, πρέπει να έχει βαλμένα σωστά τα κουδούνια. Άλλο κουδούνι έχει το μικρό ζω και άλλο το μεγάλο και όλα μαζί πρέπει να ταιριάζουνε με τη φλογέρα του τσοπάνη. Μου φαίνεται όμως πως εσύ είσαι πιο ζω κι απ' τα ζα και γι' αυτό δε καταλαβαίνεις.

Νταουλιέρης: Εγώ μόνο από νταούλια ξέρω, όχι από κοπάδια.

Βοσκός: Ναι, βέβαια, εσύ είσαι από μεγάλο σόι, που δεν έχει τσοπάνηδες! Και κάθε φορά έρχεσαι και σκούζεις πως δε σου δίνω καλά δέρματα και δε μου δίνεις και δραχμή.

Νταουλιέρης: Γιατί άδικο έχω; Τα καλά τα δίνεις του Γιώργη, για να φτιάνει γούνες και τσαρούχια και δε του παίρνεις και λεφτά, γιατί σου τάζει προξενιά για τις κόρες σου.

Βοσκός: Ε! ρε ιδιοτροπία που την έχετε οι νταουλιέρηδες! Μια ζωή φωνάζετε «Δεν είναι καλό το δέρμα, είναι μαλακό, έχει πόρους, θα σκιστεί...»

Νταουλιέρης: (Τον διακόπτει) Μια φορά εσύ από νταούλια δε ξέρεις τι σου γίνεται, και γι' αυτό ανοίγεις το στόμα σου δυο μέτρα.

Βοσκός: Άσε τη γκρίνια και το στόμα μου που 'γινε δυο μέτρα και γύρνα τη ροκάνα γιατί τα κοτσύφια δεν αφήσανε σταφύλι.

Νταουλιέρης: Για δες τώρα που 'γινες και στρατηγός γι' αμπέλι (Κουνάει τη ροκάνα) Όλο εντολές και κοροϊδία είσαι και από προκοπή τίποτα.

Βοσκός: Όρε βάσανα που περνάω όταν θυμάσαι να μιλήσεις. Τραγούδα χριστιανέ μου να βρω την ηρεμία μου!

Νταουλιέρης: Τι να τραγουδήσω! Λες και μ' ακούει κανένας; Ακούνε τώρα εκείνο το ... να δεις πώς το λένε; (ζύνει το κεφάλι του) ...τσι-τσά ; τσα-τσι;

Βοσκός: Τσα-τσα χριστιανέ μου! Δεν είσαι συ για προκοπή, ούτε ν' ακούς δε ξέρεις!

Νταουλιέρης: Ναι, βέβαια! Δεν είμαι αρκετά μοντέρνος, να μάθω και 'γω να κουνιέμαι με τη φουστανέλα σαν αρκούδα.

Βοσκός: Πάλι καλά που το πήρες χαμπάρι ότι σ' αυτό τον κόσμο υπάρχουνε και αρκούδες.

Νταουλιέρης: Μια φορά πάψε να βρίζεις γιατί είμαι στεναχωρημένος.

Βοσκός: Για ήδεστε ένα δυστυχή! Γι' αυτό βαράς με φόρα το νταούλι και έχουνε χάσει οι Νησιώτες τον ύπνο τους;

Νταουλιέρης: Ναι! Μόνο έτσι ξεχνάω.

Βοσκός: Λυπήσου με Θεέ μου και μη του δίνεις καημούς, γιατί θα χάσω τ' αυτιά μου!
Και δηλαδή τι σε στενοχωρεί;

Νταουλιέρης: Άκου, τελευταία δεν έχει έρθει κανένα παιδί να το μάθω νταούλι.

Βοσκός: Βέβαια! Να βγάλει κι άλλους μουρλούς το Νησί, να μη βρίσκει άνθρωπος ησυχία στον αιώνα τον άπαντα! Θα 'ρθω 'γω να με μάθεις έτσι για να σου κάνω ψυχικό μη μου πάθεις και τίποτα... και μετά ποιος τον εμαζεύει το τρελό.

Νταουλιέρης: Άσε το νταούλι εσύ και κοίτα τα κουδούνια σου. Και άκου τώρα γιατί σ' ακούω ώρα πολλή και βαρέθηκα. Μιλάω σοβαρά! Φοβάμαι ότι τα τραγούδια που μας μάθανε οι παππούδες μας, τα εγγόνια μας δεν έχουνε όρεξη να τα μάθουνε.

Βοσκός: Γιατί να μη τα μάθουνε;

Νταουλιέρης: Γιατί το 'χουνε ρίξει σε κείνο το ...τσα-τσά...

Βοσκός: Άσχημο είναι ορρέ ξεκούτη το τσα-τσά; ...Χορεύουνε και τα κοριτσάκια με τις φούστες ;(ταυτόχρονα χορεύει)

Νταουλιέρης: (φωνάζοντας) Χορεύεται δηλαδή αντρίκεια το τσα-τσά όπως η Παπαλάμπραινα ε;

(μπαίνουν οι μαθητές)

Νταουλιέρης: Πω, πω! Ρεντίκολο στη κοινωνία γίναμε!

Παιδιά: Γεια σας!

Βοσκός: Γιατί πήρατε τα βουνά και τα λαγκάδια, λάχανα μαζεύετε;

Παιδιά: Όχι, είμαστε μαθητές στο Πρώτο Γυμνάσιο Μεσσήνης και κάνουμε μια έρευνα για τα δημοτικά τραγούδια του τόπου μας. Μας είπανε ότι εσείς οι δύο ξέρετε πολλά πράγματα για μουσική της περιοχής και έτσι αποφασίσαμε να έρθουμε να σας βρούμε.

Νταουλιέρης: Νταούλι θέλει να μάθει κανείς σας;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μαστραγγελόπουλος Κ. Βασίλης, Δημοτικά τραγούδια της Άνω Μεσσηνίας,
Καλαμάτα, Δεκέμβριος 1997

Claude Fauriel, Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια, έκδοση του 1824-25
Επανεκδοση από τις Παν/κές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2000
Εκδοτική επιμέλεια Αλέξης Πολίτης Β΄ έκδοση

Πολίτης Γ. Νίκος, Δημοτικά Τραγούδια (εκλογαί από τα τραγούδια του
Ελληνικού λαού), Εκδόσεις Δαμιανός

Ανωγειανάκης Φοίβος, Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα,
Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα 1991, Β΄ έκδοση

Παπαντωνίου Ιωάννα, Ελληνικές φορεσιές,
Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1991

Baud-Bovy, Samuel, Δοκίμιο για το ελληνικό δημοτικό τραγούδι,
Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, Ναύπλιο 1996

Λαμπρόπουλος Βαγγέλης, Οι χοροί και τα τραγούδια της Μεσσηνιακής γης,
Άρθρο – Μεσσήνη 2003

ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ

The Greek Folk Instruments, F.M. RECORDS, Athens

<<Προς διάδοσιν της Εθνικής μας μουσικής>>, Συλλογή από το αρχείο του Σίμωνα
Καρρά.

CD Rom – Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα, Μεγάλη μουσική βιβλιοθήκη της
Ελλάδος Λίλιαν Βουδούρη, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών